

Коментарі
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
до проєкту висновку ГЕР щодо акредитаційної експертизи освітньо-наукової програми
32339 Клінічна психологія з основами психотерапії,
другий (магістерський) рівень вищої освіти, спеціальність 053 Психологія

Висловлюємо вдячність ГЕР за здійснену експертну оцінку і надані рекомендації, однак не з усіма з них можемо погодитись

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
<p>Підсумок слабких сторін програми та рекомендації з її удосконалення</p> <p>1. Недостатня кореляція мети ОП в частині "сфера психологічного консультування" зі змістом нормативних ОК ОП.</p> <p>2. Відсутність відображення в характеристиці ОП її особливостей.</p> <p>3. Формальність структурно-логічної схеми ОП.</p> <p>4. Відсутність в ОП ОК, які б забезпечували теоретико-практичну підготовку здобувачів до Асистентської практики.</p> <p>5. Несистемність формування ЗК 10 – Здатність спілкуватися іноземною мовою.</p> <p>6. Нерозробленість у ЗВО правил визнання РН, отриманих у неформальній освіті, та відсутність на ОП відповідного досвіду.</p> <p>7. Брак у РП праць сучасних вітчизняних науковців та авторських напрацювань НПП.</p> <p>8. Тематичний план занять у РП деяких ОК є надто стислим, що не дозволяє на основі її вивчення сформувати загальне уявлення про ОК.</p>	<p>Із наведеним переліком слабких сторін погоджуємося частково.</p> <p>Конкретні пояснення й деякі заперечення викладено:</p> <p>за пунктом 1 – у коментарі 1 до критерію 1,</p> <p>за пунктом 2 – у коментарі 3 до критерію 1,</p> <p>за пунктом 3 – у коментарі 1 до критерію 2,</p> <p>за пунктом 4 – у коментарі 2 до критерію 2,</p> <p>за пунктом 5 – у коментарі 3 до критерію 2,</p> <p>за пунктом 6 – у коментарі до критерію 3,</p> <p>за пунктом 7 – у коментарі 1 до критерію 4,</p> <p>за пунктом 8 – у коментарі 2 до критерію 4,</p> <p>за пунктом 9 – у коментарі 1 до критерію 5,</p> <p>за пунктом 10 – у коментарі 1 до критерію 7 та у коментарі 2 до критерію 8,</p> <p>за пунктом 11 – у коментарі 2 до критерію 7,</p> <p>за пунктом 12 – у коментарі 1 до</p>	<p>За результатами розгляду акредитаційної справи галузева експертна рада РЕКОМЕНДУЄ ухвалити рішення про умовну (відкладену) акредитацію.</p> <p>Підстави для відмови в акредитації, не пов'язані із відповідністю Критеріям оцінювання якості освітньої програми, або для призначення повторної акредитаційної експертизи, відсутні</p>	<p>КНУТШ не погоджується з рішенням про умовну (відкладену) акредитацію освітньої програми. Пояснення, коментарі та заперечення викладено у коментарях до окремих пунктів обґрунтування ГЕР проєкту рішення.</p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
<p>9. Відсутність у більшості РП ОК диференціації завдань для аудиторної та самостійної роботи, а також критеріїв їх оцінювання.</p> <p>10. Здобувачі мало поінформовані про можливості свого працевлаштування. Відсутність централізованого досвіду збирання інформації про випускників ОП.</p> <p>11. Особисті електронні кабінети студентів містять застарілу інформацію.</p> <p>12. Несвоечасність перегляду ОП відповідно до Стандарту вищої освіти.</p> <p>13. Технічні помилки в ОП: відсутність у переліку ОК ОП атестаційного екзамену, помилки у матриці відповідності програмних компетентностей ОК ОП, зазначення в характеристиці ОП вже вилучених з неї спеціалізацій тощо.</p> <p>14. Проект ОП розміщено на сайті без визначеного способу надання зворотного зв'язку.</p> <p>15. Несвоечасність розміщення проектів ОП на сайті.</p> <p>Рекомендації ЕГ:</p> <p>1. Уточнити мету ОП або додати до ОП нормативні ОК психоконсультативного спрямування.</p> <p>2. Відобразити в характеристиці ОП (п. "Особливості програми") її відмінності від інших ОП.</p> <p>3. Розробити змістовну структурно-логічну схему до ОП.</p> <p>4. Внести до ОП ОК, спрямовані на теоретико-практичну підготовку</p>	<p>критерію 8, за пунктом 13 – у коментарі 2 до критерію 5, у коментарях 2 і 4 до критерію 1, за пунктом 14 – у коментарі 1 до критерію 9, за пунктом 15 – у коментарі 2 до критерію 9.</p>		

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
<p>здобувачів до Асистентської практики, або вилучити Асистентську практику з ОП.</p> <p>5. Внести в ОП ОК, спрямовані на системне формування ЗК 10 – Здатність спілкуватися іноземною мовою.</p> <p>6. Врегулювати питання щодо правил визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті.</p> <p>7. Включати в список рекомендованої літератури РП сучасні праці вітчизняних науковців та авторські напрацювання НПП.</p> <p>9. Більш інформативно висвітлювати зміст ОК у тематичному плані занять РП.</p> <p>10. Диференціювати в РП завдання для аудиторної та самостійної роботи, зазначати критерії їх оцінювання.</p> <p>11. Сприяти залученню здобувачів до участі у заходах, орієнтованих на працевлаштування. Запровадити практику централізованого збирання інформації про випускників ОП.</p> <p>12. Регулярно оновлювати інформацію в особистих електронних кабінетах студентів.</p> <p>13. Врегулювати на рівні ЗВО процедури і механізми перевірки та внесення змін до ОП. виправити технічні та змістовні недоліки ОП.</p> <p>14. Дотримуватися процедури та термінів винесення проекту ОП на громадське обговорення. Визначити спосіб надання стейкхолдерами пропозицій та зауважень до проекту</p>			

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
<p>ОП.</p> <p>Загальний аналіз щодо Критерію 1. Проектування та цілі освітньої програми</p> <p>Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 1:</p> <p>1. ОП «Клінічна психологія з основами психотерапії» другого (магістерського) рівня вищої освіти фактично не має аналогів в українському освітньому середовищі.</p> <p>2. Такі ОК, як "Психофармакологія", "Нейропсихологічна діагностика", "Нейропсихотерапія" та ін. відображають сучасні світові напрацювання у клінічній психології та психотерапії.</p> <p>Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 1:</p> <p>1. Недостатня кореляція мети ОП в частині "сфера психологічного консультування" зі змістом нормативних ОК ОП.</p> <p>2. Помилки у матриці відповідності програмних компетентностей ОК ОП.</p> <p>3. Відсутність відображення в характеристиці ОП її особливостей.</p> <p>4. Зазначення в характеристиці ОП вже вилучених з неї спеціалізацій.</p> <p>Рекомендації ЕГ:</p> <p>1. Уточнити мету ОП або додати до ОП нормативні ОК психоконсультативного спрямування.</p>	<p>1. Мета ОП в частині «сфера психологічного консультування» корелює зі змістом нормативних ОК «Основи клієнт-центрованої психотерапії», «Групова психотерапія», «Напрями сучасної психотерапії», викладання яких передбачає ознайомлення студентів зі спільними для психологічного консультування та психотерапії фаховими установками, принципами та практичними навичками. Фахівці, підготовлені до</p>	<p>Обґрунтування ГЕР щодо Критерію 1. Проектування та цілі освітньої програми</p> <p><i>1.1 Освітня програма має чітко сформульовані цілі, які відповідають місії та стратегії закладу вищої освіти.</i></p> <p>Мета ОП «Підготовка фахівців, спроможних вирішувати складні завдання і проблеми у сферах клінічної психології та психологічного консультування» відрізняє її від інших програм в галузі психології, водночас, недостатньо корелює в частині «сфера психологічного консультування» зі змістом нормативних ОК ОП.</p> <p>Мета ОП конкретизується в унікальних СК11-16 та ПР12-17, що є позитивною практикою.</p> <p>Рекомендація з подальшого удосконалення освітньої програми:</p> <p>Конкретизувати та сфокусувати мету, відповідно до змісту ОП.</p> <p>Рівень відповідності Критерію 1: Рівень В</p>	<p>Мета ОП «Підготовка фахівців, спроможних вирішувати складні завдання і проблеми у сферах клінічної психології та психологічного консультування» відрізняє її від інших програм в галузі психології, водночас, корелює зі змістом нормативних ОК ОП і в частині «сфера психологічного консультування». Пояснення щодо цього аспекту вже надано у коментарі КНУТШ щодо звіту ЕГ. Проте певна диспропорція між нормативними ОК у сферах клінічної психології та психологічного консультування вже відкоригована у новій редакції ОП, затвердженій протоколом №7 засідання вченої ради факультету психології від 23 грудня 2021р. та науково-методичною комісією КНУТШ від 31 січня 2022 р.: до обов'язкових компонентів ОП увійшли, крім вже наявних серед їх переліку ОК «Основи клієнт-центрованої психотерапії», «Групова психотерапія», «Напрями сучасної психотерапії», викладання яких передбачає ознайомлення студентів зі спільними для психологічного консультування та психотерапії фаховими установками, принципами та практичними навичками, інших ОК, а саме: «Цілеспрямоване інтерв'ювання та консультування» та «Counselling and Psychotherapy for different client's categories» (англ. мовою). Частина ОК є однаково важливою для обох зазначених сфер, оскільки психологічне консультування є одним з рівнів психологічної допомоги та передбачає володіння фахівцем, у тому числі, знаннями з клінічної психології</p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
<p>2. Відобразити в ОП матрицю відповідності програмних компетентностей ОК ОП з внесеними правками.</p> <p>3. Зазначити в характеристиці ОП (пункт “Особливості програми”) її відмінності від інших ОП та сильні сторони.</p> <p>4. Вилучити з характеристики ОП інформацію про спеціалізації.</p> <p>Рівень відповідності Критерію 1: Рівень В</p>	<p>психотерапевтичної діяльності, володіють також і компетентностями, необхідними для психологічного консультування як первинного рівня психологічної допомоги. Проте ми частково погоджуємось із зауваженням ЕГ щодо недостатності кореляції мети ОП в цій частині, що можемо підтвердити змінами до ОП при черговому її перегляді: у новій редакції ОП http://surl.li/bevei, яка затверджена протоколом №7 засідання вченої ради факультету психології від 23 грудня 2021р. та науково-методичною комісією КНУТШ від 31 січня 2022 р., до блоку обов’язкових ОК додано 2 дисципліни: «Цілеспрямоване інтерв’ювання та консультування» та «Counselling and Psychotherapy for different client's categories» (англ. мовою), що дозволить підвищити рівень відповідності мети ОП в частині «сфера психологічного консультування» як змісту, так і назвам дисциплін.</p> <p>2. Окремі технічні помилки в матриці відповідності програмних компетентностей виникли через вилучення рядка з атестаційним іспитом з табл. «Матриця відповідності програмних компетентностей компонентам освітньої програми», який там був спочатку після копіювання переліку ОК з навчального плану. Проте, оскільки атестаційний іспит не належить до переліку ОК, а є лише перевіркою ПР, сформованих різними ОК, з опису ОК його було вилучено, після чогось відбувся зсув</p>		

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
	<p>таблиці та втрата деяких позначок. Матриця відповідності програмних компетентностей ОК ОП з виправленнями була надіслана експертам протягом виїзної експертизи, а у новій редакції ОП ці помилки вже виправлено.</p> <p>3. У розділі звіту самооцінювання «Проектування та цілі освітньої програми» зазначено, що унікальність програми полягає у фокусуванні на аспектах клінічної психології та психологічного консультування. Особливістю ОП також є те, що програмні компетентності, які формуються у її межах, стосуються, з одного боку, практичної діяльності у галузі клінічної психології та/або психологічного консультування, з іншого боку – проведення наукових досліджень у зазначених галузях. Саме ці особливості ОП відрізняють її від інших, і саме це зазначили шановні експерти, підсумовуючи сильні сторони ОП: «ОП фактично не має аналогів в українському освітньому середовищі». Тому вважаємо, що основні відмінності та сильні сторони ОП в її описі зазначено.</p> <p>4. Стосовно зазначених в описі ОП спеціалізацій, то вони на момент розробки ОП в 2018 р. ще не були вилучені – роз'яснення МОН щодо спеціальностей і спеціалізацій практично збіглося у часі з затвердженням вже наявного опису ОП. Проте у новій редакції ОП, затвердженій у квітні 2021 р., спеціалізації вже не зазначаються –</p>		

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
	<p>зазначаються лише вибіркові блоки. Жодного згадування спеціалізацій у редакції 2021 р. немає.</p>		
<p>Загальний аналіз щодо Критерію 2. Структура та зміст освітньої програми</p> <p>Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 2: ЗВО забезпечує значну альтернативність індивідуальної освітньої траєкторії для здобувачів вищої освіти; можливість додатково вивчати дисципліни відповідно до індивідуальних уподобань.</p> <p>Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 2: 1. Формальна структурно-логічна схема в ОП не відображає зв'язків між ОК та послідовності їх вивчення. 2. Відсутність в ОП ОК, які б забезпечували відповідну теоретико-практичну підготовку здобувачів до «Асистентської практики». 3. Несистемність формування ЗК 10 (Здатність спілкуватися іноземною мовою) у межах ОК, що викладаються українською мовою. Рекомендації ЕГ: 1. Розробити змістовну структурно-логічну схему до ОП. 2. Переглянути ОП щодо внесення ОК, спрямованих на теоретико-практичну підготовку здобувачів до «Асистентської практики», або вилучити з ОП такий ОК, як</p>	<p>1. Структурно-логічна схема ОП, подана у відповідному пункті опису ОП, компактно відображає співвідношення між дисциплінами методологічного спрямування та базовими дисциплінами, з одного боку, та дисциплінами вибіркового блоку, виробничою та асистентською практикою – з іншого. Позначення зв'язків між окремими ОК за допомогою стрілочок, найчастіше є досить умовним і формальним і не здатне відобразити всю повноту зв'язків між окремими ОК. Тому уникнути формальності, неповноти відображення і викривлення реальних</p>	<p>Обґрунтування ГЕР щодо Критерію 2. Структура та зміст освітньої програми</p> <p><i>2.2 Зміст освітньої програми має чітку структуру; освітні компоненти, включені до освітньої програми, становлять логічну взаємопов'язану систему та в сукупності дають можливість досягти заявлених цілей та програмних результатів навчання.</i></p> <p>Структурно-логічна схема ОНП 2021 року потребує вдосконалення в аспекті послідовності викладання ОК, адже з неї незрозуміло, які ОК викладаються першими, а які є продовженням та поглибленням попередніх.</p> <p>Підтримуємо сумнів ЕГ щодо реалістичності забезпечення ЗК10, адже здатність до спілкування іноземною мовою відбувається в межах ОК5 (“Психологічні дослідження в інтернет-середовищі”), ОК6 (“Нейропсихологія особистості”), ОК10 (“Асистентська практика”) та ОК17 (“Групова психотерапія”). Вибіркова перевірка силабусів показала, що в списках рекомендованої літератури не до всіх ОК є іноземні джерела, аналогічно, сумнівним є формування ЗК10 в ході аудиторної роботи, адже мова викладання на ОП – українська.</p> <p>Матриця відповідності програмних компетентностей ОК ОП потребує удосконалення, адже ЗК8, СК10, СК13 формуються у межах лише якогось одного нормативного ОК, що може становити потенційні ризики для формування зазначених компетентностей.</p> <p><i>2.4. Структура освітньої програми</i></p>	<p>1) Ми відштовхуємося від такого розуміння структурно-логічної схеми: це спосіб наочного представлення інформації в структурованому, систематизованому, закодованому за допомогою символічних, графічних, словесних знаків вигляді. Структурна схема не має підміняти собою навчальний план – навпаки, вона має залишити максимум із можливих ступенів свободи для укладання навчального плану. У структурно-логічній схемі ОП інформацію про ОП подано саме в структурованому та систематизованому вигляді. Методологічні та базові дисципліни викладаються протягом 1-го та 2-го семестрів (послідовність їх вивчення не має значення, важливішим у даному разі є принципи системності та синергії); дисципліни ж вибіркового блоку, які вивчаються у 3-му семестрі, доповнюють та поглиблюють отримані знання, уміння й навички, що надалі закріплюються у виробничій та асистентській практиках (4-й семестр).</p> <p>2) Стосовно ЗК10: її забезпечення відбувається не лише за рахунок освоєння рекомендованої літератури. Зокрема, в межах ОК5 (“Психологічні дослідження в інтернет-середовищі”), окрім опрацювання списку рекомендованих джерел, який майже повністю складається з іноземних джерел, відбуваються робота з англійськими відкритими репозиторіями та базами даних психологічних досліджень; робота з англійськими веб-програмами для</p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
<p>“Асистентська практика”.</p> <p>3. Переглянути ОП щодо внесення ОК, спрямованих на системне формування ЗК 10 (Здатність спілкуватися іноземною мовою).</p> <p>4. Врахувати в змісті ОП вимоги професійного стандарту "Практичний психолог (соціальна сфера)".</p> <p>Рівень відповідності Критерію 2: Рівень В</p>	<p>взаємозв'язків між окремими ОК неможливо і при відображенні послідовності їх вивчення, яка реальну послідовність відображає досить слабо.</p> <p>2. Оскільки ОП не ставить за мету підготовку викладачів, у структурі навчальних дисциплін відсутні дисципліни педагогічного спрямування. Тим не менш, Асистентська практика проводиться з метою ознайомлення здобувачів освіти з викладацькою діяльністю, вимогами до підготовки та проведення лекцій, семінарських та практичних занять.</p> <p>Позиція ЗВО з цього приводу така: мінімальним рівнем знань, умінь та навичок у контексті викладацької діяльності має володіти будь-який фахівець, що здобув вищу освіту, навіть якщо йому не присвоюється професійна кваліфікація викладача, тому вилучати з ОП такий компонент, як Асистентська практика, вважаємо недоречним.</p> <p>3. Формування ЗК 10 – Здатність спілкуватися іноземною мовою – відбувається не лише в межах дисциплін, у яких зазначено таке формування як важливої компетентності, але й в інших дисциплінах, обов'язковими компонентами навчання за якими є робота з іноземними джерелами, використання цих джерел при виконанні завдань самостійної роботи, виступах на семінарах тощо. Тим не менше, усвідомлюючи потребу в більш системному формуванні ЗК 10, у новій</p>	<p><i>передбачає можливість для формування індивідуальної освітньої траєкторії, зокрема через індивідуальний вибір здобувачами вищої освіти навчальних дисциплін в обсязі, передбаченому законодавством.</i></p> <p>У ЗВО розроблені та діють «Положення про організацію освітнього процесу у КНУТШ», «Положення про порядок реалізації студентами КНУТШ права на вільний вибір навчальних дисциплін», «Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність КНУТШ», які регулюють різні альтернативні варіанти формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачами освіти.</p> <p>Водночас, зазначений в НП блоковий вибір за спеціалізаціями не відповідає сучасним підходам та обмежує можливості вибору здобувачами ОК і потребує удосконалення. Зокрема, шляхом розширення каталогу вибіркових курсів, відмови від блочної системи на користь загального переліку дисциплін із пропозиції цієї ОНП, практичної реалізації неодноразово констатованих ЗВО можливостей вибору ОК з інших ОП, інших освітніх рівнів, загальноуніверситетського каталогу тощо. Водночас, така можливість для здобувачів цієї ОП фактично унеможливлена через наявність вибіркового блоку в програмі Атестаційного іспиту (див. підкритерій 5.2), що вимушує студента обрати лише ОК цих вибіркових блоків, запропонованих програмою, щоб скласти іспит.</p> <p>Підтвердженням окреслених недоліків є результати опитування здобувачів освіти (https://psy.knu.ua/study/e-programs#128-209-08-zvity-opytuvannia-studentiv), зокрема, середні</p>	<p>збору та обробки емпіричних даних. У РП ОК6 (“Нейропсихологія особистості”) половина рекомендованих джерел – іноземні. ОК10 (“Асистентська практика”) забезпечує ЗК10 не за рахунок джерел для формальної підготовки до асистентської практики, а за рахунок джерел, які здобувач освіти опрацьовує в межах підготовки лекцій та семінарських/практичних занять. З приводу ОК17 (“Групова психотерапія”) – ми не вказували, що цей ОК забезпечує ЗК10 – натомість вказано ОК18 («Дизайн психологічного дослідження з елементами математичної статистики»), в межах якого здобувачі освіти працюють переважно з англійськими джерелами: в списку рекомендованих джерел майже всі джерела англійські. Тому вважаємо, що підстав для сумнівів щодо реалістичності забезпечення ЗК10 немає. Крім того, ми усвідомлюємо необхідність ще більшого посилення складових ЗК10, тому в редакції ОП 2022 р., у відповідності до Концепції вивчення іноземних мов студентами неспеціальних факультетів/інститутів Київського національного університету імені Тараса Шевченка (http://senate.univ.kiev.ua/?p=1355) впроваджуємо два ОК, що будуть викладатись англійською мовою, загальним обсягом 9 кредитів.</p> <p>ЗК8, СК10, формуються не одним ОК: ЗК8 – ОК1, ОК11, ОК18; СК 10 – ОК1, ОК5, ОК11, Щодо СК13 – це компетентність, специфічна для вибіркового блоку «Психологічне консультування з основами психотерапії», що зазначено у описі ОП, тому більшою мірою реалізується дисциплінами цього вибіркового блоку.</p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
	<p>редакції освітньої програми, яка затверджена протоколом №7 засідання вченої ради факультету психології від 23 грудня 2021р. та науково-методичною комісією КНУТШ від 31 січня 2022 р., у обов'язковому блоці зафіксовано введення двох ОК, а саме «Evolutionary psychology», «Counselling and Psychotherapy for different client's categories, які викладатимуться англійською мовою, що підвищить рівень системності формування ЗК 10. 4. Професійний стандарт «Практичний психолог (соціальна сфера)» затверджено. Наказом № 211 Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України 03.02.2021 р. Оскільки редакція ОП, яка акредитується, у цей час проходила останній етап затвердження Вченою радою КНУТШ, вимоги професійного стандарту «Практичний психолог (соціальна сфера)» не могли бути враховані. У наступній редакції ОП вони будуть враховані.</p>	<p>бали відповідей на питання «2.10. Я вважаю, що запропоновані у програмі вибіркові дисципліни та їх блоки задовольняють мої потреби у формуванні індивідуальної траєкторії» (0,73 з 3,0). 2.5 Освітня програма та навчальний план передбачають практичну підготовку здобувачів вищої освіти, яка дає можливість здобути компетентності, потрібні для подальшої професійної діяльності ЕГ відмічає, що проведення послідовно двох практик у 4 семестрі певною мірою ускладнює підготовку здобувачів до підсумкової атестації. Ймовірно, проведення асистентської практики як наскрізної, після опанування ОК «ПВШ та педагогічна майстерність викладача» могло б бути більш доцільним. Підтвердженням необхідності перегляду та оновлення змісту практичної підготовки свідчать результати опитування здобувачів освіти (https://psy.knu.ua/study/e-programs#128-209-08-zvity-opytuvannia-studentiv), зокрема середні бали відповідей на питання «2.4. Обсяг та зміст практичної підготовки, яку я пройшов(ла), є достатнім для формування актуальних професійних навичок» (0,3 з 3,0). 2.7 Зміст освітньої програми враховує вимоги відповідного професійного стандарту (за наявності). ОП передбачає присвоєння професійних кваліфікацій «психолог», «молодший науковий співробітник», «викладач ЗВО» окремим рішенням екзаменаційної комісії. Щодо професійної кваліфікації викладача ЗВО, ЕГ констатує, що ОП не повною мірою відповідає вимогам відповідного професійного стандарту. ГЕР вважає, що присвоєння професійних кваліфікацій на підставі встановлених ЗВО вимог (не менше 75 балів за низку ОК) є</p>	<p>3) Теза «Водночас, зазначений в НІП блоковий вибір за спеціалізаціями не відповідає сучасним підходам» є особистою точкою зору автора проекту висновку, яка має право на існування, але в жодному разі не є істиною в останній інстанції. Блоковий вибір дисциплін є одним із поширених підходів і немає жодних аргументів щодо того, що він має недоліки порівняно із іншими підходами. Понад те, тільки застосування блочного підходу надає можливість забезпечити здобувачу просунутий рівень опанування певним набором компетентностей – вільний вибір з переліку в цьому відношенні практично унеможлиблює набуття системних знань і умінь. Таким чином формулювання недоліку тільки на підставі наявності вибору за блоками є прикладом нав'язування своєї точки зору і порушенням академічної свободи укладачів програми. Щодо можливості вибору дисциплін – така можливість реалізується здобувачами освіти за ОП «Клінічна психологія з основами психотерапії» не лише через вибір одного з блоків, а й, зокрема, через створення умов для формування індивідуального графіка навчання, якщо здобувач висловлює бажання освоїти додатково певні ОК з іншої програми (як у складі блоків так і вільним вибором в межах всього Університету). Нагадаємо, що присвоєння професійної кваліфікації не є обов'язковим наслідком опанування програми, а є додатковим зобов'язанням Університету по відношенню до тих здобувачів, які мають бажання її здобути і роблять відповідний вибір.</p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
		<p>невиправданим. Якщо ОП передбачає присвоєння професійних кваліфікацій – це повинно бути наслідком опанування ОП загалом, єдиним для усіх випускників.</p> <p><i>2.8 Обсяг освітньої програми та окремих освітніх компонентів (у кредитах Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи) відповідає фактичному навантаженню здобувачів, досягненню цілей та програмних результатів навчання.</i></p> <p>У загальному розподілі годин в описі ОНП не передбачено часу на підготовку та складання Комплексного іспиту з клінічної психології.</p> <p>Рекомендації з подальшого удосконалення освітньої програми:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Удосконалити структурно-логічну схему ОНП. 2. Переглянути підходи до формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів, зокрема, розглянути перехід від блочного до каталожного представлення дисциплін вільного вибору ОНП. 3. Передбачити можливість вибору здобувачами дисциплін з-поза меж дисциплін вільного вибору ОНП в описі ОНП та НП. 4. Передбачити години НП на підготовку та складання Комплексного іспиту з клінічної психології. 5. Гарантувати свободу вибору ОК шляхом виключення вибіркового дисциплін з програми Комплексного іспиту з клінічної психології <p>Рівень відповідності Критерію 2: Рівень Е</p>	<p>4) Стосовно результатів опитування здобувачів у пункті 2.10, на який посилаються експерти ГЕР, слід зазначити, що 69,6% здобувачів у цілому мають позитивну думку: http://surl.li/bulds, що у порівнянні з багатьма ОП є доволі високим показником. Додатково просимо при аналізі результатів оцінювань враховувати: - шкалу яка використовується при оцінюванні (від -3 до +3), тож будь-яке позитивне число є позитивною оцінкою програми; - деталізовані результати опитувань по питанням, згідно яких 2/3 студентів вважає що практична підготовка сприяє набуттю необхідних професійних знань та вмінь (протилежну точку зору мають 8.7% опитаних).</p> <p>5) проведення двох практик у 4 семестрі, є не тільки традиційним підходом для формування навчальних планів магістрів в Університеті – загалом визнано що проведення практики до завершення теоретичного опанування відповідних дисциплін є як мінімум малоефективним.</p> <p>6) Знов таки дивною є згадка про ОК «ПВШ та педагогічна майстерність викладача» - такої немає у переліку дисциплін ОП: http://surl.li/buleh, оскільки професійна кваліфікація «викладач» не присвоюється за підсумками навчання за даною ОП.</p> <p>7) Стосовно п. 2.4 «Обсяг та зміст практичної підготовки, яку я пройшов(ла), є</p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
			<p>достатнім для формування актуальних професійних навичок» опитування здобувачів освіти, то позитивна думка у цілому – 43,5% , 21,7% однаковою мірою погоджуються та ні.</p> <p>Стосовно твердження експертів щодо того, що ОП передбачає присвоєння професійних кваліфікацій «психолог», «молодший науковий співробітник», «викладач ЗВО», воно не відповідає дійсності. В описі ОП і 2018 року, і 2021 року зазначено, що за підсумками навчання здобувачеві може бути присвоєна професійна кваліфікація «психолог (клінічна психологія)» або «психолог (психологічне консультування)» (п. 3 опису освітньої програми «Форма атестації здобувачів вищої освіти»). Тому й зауваження «Щодо професійної кваліфікації викладача ЗВО, ЕГ констатує, що ОП не повною мірою відповідає вимогам відповідного професійного стандарту» не має під собою ніяких підстав.</p> <p>«Професійна кваліфікація «молодший науковий співробітник» також не присвоюється в межах даної ОП.</p> <p>ПРОХАННЯ ДО ГЕР ПЕРЕВІРИТИ ТОЧНІСТЬ ДАНИХ, НА ЯКІ ВОНА ПОСИЛАЄТЬСЯ, ОСКІЛЬКИ ВИЯВЛЕНА ВЕЛИЧЕЗНА КІЛЬКІСТЬ НЕТОЧНОСТЕЙ!</p> <p>Відповідно висловлені рекомендації також не можуть бути прийняті ЗВО у тій мірі, в якій вони надані.</p> <p>8) Теза «Якщо ОП передбачає присвоєння професійних кваліфікацій – це повинно бути наслідком опанування ОП загалом, єдиним для усіх випускників» - не базується на чинному законодавстві абсолютно</p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
			<p>неприйнятна.</p> <p>9) Фраза «У загальному розподілі годин в описі ОНП не передбачено часу на підготовку та складання Комплексного іспиту з клінічної психології» не може бути розцінена як слабка сторона. Університет наполягає що виділення для комплексного іспиту бюджету часу є нічим не виправданим і неприйнятним. Єдиною підставою для такої пропозиції можуть служити давно вже визнані нечинними рекомендації Інституту інноваційних технологій та змісту освіти, працівники якого вимагали чіткої пропорційної відповідності між графіком навчального процесу, навчальним навантаженням студента і робочим часом викладача, що є абсурдом. Насправді ж:</p> <ul style="list-style-type: none"> - процес перевірки (атестації) не є процесом набуття знань, умінь, розуміння, інших здатностей які ним (процесом) перевіряються, для нього не можуть бути виділені кредити – ні у випадку підсумкової атестації ні у випадку семестрових іспитів (хоча подібні дії також свого часу рекомендувалися Ін-том ІТіЗО. - оскільки комплексний іспит із спеціальності є атестацією, а не є освітнім компонентом, і не має власних результатів навчання, то йому не може бути виділений бюджет часу; <p>Таким чином, виділення кредитів на підготовку та проведення комплексного іспиту нічим не виправдане, і навіть може призвести до невизнання відповідної кількості кредитів програми європейськими університетами. Побіжним підтвердженням</p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
			<p>цієї позиції Університету є цього річчї рекомендації МОН України щодо завершення 2021/2022 навчального року, згідно яких у випадку зміни форми підсумкової атестації з захисту кваліфікаційної роботи на іспит слід запровадити додатковий освітній компонент на який перерозподілити кредити з роботи, або здійснити перерозподіл кредитів на існуючі освітні компоненти – в жодному разі не йшла мова про перерозподіл кредитів на кваліфікаційний іспит.</p> <p>Відповідно до викладеного вище абсолютно зрозуміло що:</p> <p>1) Рекомендація <i>«Переглянути підходи до формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів, зокрема, розглянути перехід від блочного до каталожного представлення дисциплін вільного вибору ОНП»</i> - не має об'єктивного підґрунтя. Вимога повністю відмовитись від блочного вибору є нічим не виправданим втручанням у права гаранта програми, а її реалізація унеможливить поглиблену фахову підготовку здобувачів.</p> <p>2) Рекомендація <i>«Передбачити можливість вибору здобувачами дисциплін з-поза меж дисциплін вільного вибору ОНП в описі ОНП та НП»</i> є дивною. Ці права закріплені в документах більш високого рівня, а внести до ОНП чи навчального плану всі дисципліни які студент може обрати фізично не можливо, внесення ж частини з них і було б насправді обмеженням прав здобувачів. Для мінімізації непорозумінь, починаючи з 2020 року, Університет в усіх освітніх програмах додає фразу <i>«Згідно з п.п. 2.2.2-22.1 «Положення про порядок</i></p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
			<p><i>реалізації студентами Київського національного університету імені Тараса Шевченка права на вільний вибір дисциплін» здобувачі освіти мають безумовне право обрати навчальні дисципліни з обов'язкових та вибіркових частин навчальних планів інших спеціальностей того самого рівня, а за умови погодження із деканом факультету / директором інституту - з програм іншого рівня.»</i> Такий запис є і в редакції оцінюваної програм від 2021 року.</p> <p>3) Рекомендація <i>«передбачити години НП на підготовку та складання Комплексного іспиту з клінічної психології»</i> суперечить компетентнісному підходу до укладання освітніх програм. Заходи контролю не можуть входити до бюджету часу на опанування дисципліни.</p> <p>Таким чином, вважаємо більшість зауважень внесена до проекту висновку ГЕР помилково, а відповідні рекомендації доцільно зняти із остаточного тексту висновку. Підстав для зниження оцінки програми за цим критерієм нижче рівня В немає.</p>
<p>Загальний аналіз щодо Критерію 3. Доступ до освітньої програми та визнання результатів навчання</p> <p>Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 3: Залученість здобувачів вищої освіти ОП "Клінічна психологія з основами психотерапії" до програм міжнародної академічної мобільності.</p>		<p>Обґрунтування ГЕР щодо Критерію 3. Доступ до освітньої програми та визнання результатів навчання <i>3.4 Визначено чіткі та зрозумілі правила визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, що є доступними для всіх учасників освітнього процесу та яких послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.</i> Віддаючи належне позиції ЗВО щодо перезарахування РН, одержаних в неформальній освіті, необхідно зауважити, що</p>	<p>Університет жодним чином: - не обмежує академічну свободу викладачів Університету включати (якщо вони вважають це за корисне для розвитку відповідних, передбачених програмою, компетентностей) визначені ними результати навчання у неформальній / інформальній освіті до числа робіт, які студент може виконати при опануванні навчальної дисципліни (зазначивши їх у робочій навчальній програмі); - не обмежує права здобувачів освіти на</p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
<p>Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 3: Відсутність у ЗВО механізмів визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті та, відповідно, відсутність досвіду у здобувачів участі у програмах неформальної освіти. Рекомендації ЕГ: Керівництву ЗВО переглянути та врегулювати питання щодо правил визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті.</p> <p>Рівень відповідності Критерію 3: Рівень В</p>	<p>ЗВО не погоджується з висловленим зауваженням та відповідною рекомендацією. КНУТШ не розробляє власних правил визнання РН, отриманих у неформальній освіті, до врегулювання цього питання на загальнодержавному рівні що передбачене як чинним законодавством (Закон України «Про освіту»), так і рекомендаціями Європейського співтовариства («Council recommendation on the validation of non-formal and informal learning», Brussels, 5.9.2012), згідно яких має бути сформована «національна система визнання неформального й інформального навчання» як ««цілісна і невід’ємна частина національної рамки кваліфікацій». З точки зору Університету, неврегульованість цього питання на національному рівні, що вимагається як законодавством України, так і вимогами документів, дотримуватись яких Україна взяла на себе зобов’язання, підписуючи Угоду про асоціацію, унеможливило в Україні загалом визнання результатів неформального та інформального навчання за програмами формальної освіти як окремих складових програми</p>	<p>можливість часткового перезарахування – актуальна потреба для автономних і вмотивованих здобувачів освітньо-наукової програми, особливо в умовах періодичного дистанційного навчання. ЕГ відзначає, що така можливість здобувачам надана, під час засідань ГЕР за іншими справами представники ЗВО відзначали, що процедурно вона проста, рішення про часткове перезарахування приймає викладач. Відсутність відповідних кейсів на ОП свідчить про перспективність розгляду даного питання в межах колективу НПП, які її реалізують.</p> <p>Рекомендація з подальшого удосконалення освітньої програми: Користуючись принципом автономії ЗВО, розробити нормативно-правову базу для урегулювання питань визнання РН, отриманих здобувачами у проектах неформальної освіти.</p> <p>Рівень відповідності Критерію 3: Рівень В</p>	<p>отримання неформальної освіти і, навіть, організує доступ здобувачів освіти до відомих платформ он-лайн освіти і нарощує пропозицію власних сертифікатних програм. Вважаємо що унормування (тобто обмеження) права викладача включати до робочої програми своєї дисципліни рекомендації студентам опановувати ті чи інші програми неформальної освіти, за умови що він продовжує відповідати за результати викладання і оцінювання, було б порушенням його академічних прав і свобод, і таких дій Університет не чинитиме. Додатково зазначимо, що після оприлюднення (відбулося 22 березня 2022 року) наказ МОН України №130 від 08.02.2022 р. (zareestrovаний у Міністерстві Юстиції України 16 березня 2022 року) про затвердження Порядку визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти (вступає в силу через шість місяців після публікації), ЗВО України здобули право визнання результатів неформальної та/або інформальної освіти з нового 2022/2023 навчального року (до того часу Університет безумовно введе в дію відповідні власні нормативні документи).</p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
	<p>(мікрокваліфікацій і мікрокредитів). Після врегулювання цього питання ЦОВВ КНУТШ розробить і застосуватиме процедури які відповідатимуть вимогам регулятора. Додамо також, що Європейські акредитаційні агенції дуже уважно ставляться до питань забезпечення якості, якщо ЗВО визнає результати неформальної та/або інформальної освіти у своїх ступеневих програмах. При цьому зазвичай ЗВО має продемонструвати не тільки процедури і стандарти (їх прозорість, дотримання та відповідність правилам, встановленим національним законодавством), за якими здійснюється визнання результатів навчання у неформальній та інформальній освіті, але й доцільність/необхідність такого визнання для досягнення цілей програми.</p> <p>І, нарешті, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти на своїх засіданнях неодноразово заявляло, що відсутність правил визнання результатів навчання, здобутих у неформальній освіті, не є слабкою стороною чи недоліком програми</p>		
<p>Загальний аналіз щодо Критерію 4. Навчання і викладання за освітньою програмою</p> <p>Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 4:</p> <p>1. На факультеті психології функціонує Наукове товариство</p>		<p>Обґрунтування ГЕР щодо Критерію 4. Навчання і викладання за освітньою програмою</p> <p><i>4.2 Усім учасникам освітнього процесу своєчасно надається доступна і зрозуміла інформація щодо цілей, змісту та програмних результатів навчання, порядку та критеріїв оцінювання в межах окремих освітніх</i></p>	<p>При розроблені форми робочих програм навчальних дисциплін Університет використав типові форми силабусів Університету міста Констанц (Німеччина), низки університетів Великої Британії і</p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
<p>студентів та аспірантів, яке сприяє науково-дослідній, винахідницькій діяльності здобувачів вищої освіти.</p> <p>2. Значний досвід інтернаціоналізації діяльності ЗВО: участь здобувачів у міжнародних програмах; проходження НПП закордонних стажувань, участь у міжнародних конференціях, публікаційна активність у рейтингових наукових виданнях тощо.</p> <p>Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 4:</p> <p>1. У робочих програмах ОК рекомендована література недостатньо представлена працями сучасних вітчизняних науковців, науковими та науково-методичними напрацюваннями НПП.</p> <p>2. Робочі програми певних ОК є надмірно стислими в описі змісту ОК, що не дозволяє на основі ознайомлення з робочою програмою ОК скласти уявлення про зміст та структуру дисципліни, диференціювати тематику аудиторної (лекції, практичні, семінари) та самостійної роботи.</p> <p>Рекомендації ЕГ:</p> <p>1. Включати в список рекомендованої літератури робочих програм сучасні праці вітчизняних науковців та власні наукові /науково-методичні напрацювання НПП.</p> <p>2. Забезпечувати інформативність</p>	<p>1. З зауваженням 1 не погоджуємося.</p> <p>Список рекомендованої літератури у РП дисциплін, що вивчаються в ОП, формується із найактуальніших та найважливіших для опанування тієї чи іншої дисципліни джерел. Якщо концепція викладання певної дисципліни передбачає, насамперед, ознайомлення з зарубіжними джерелами або ж лише з зарубіжними джерелами, то викладач має повне право рекомендувати такі джерела та не включати у список рекомендованих джерел вітчизняні джерела, за умови, що вони є менш релевантними меті опанування дисципліни. У</p>	<p><i>компонентів (у формі силабуса або в інший подібний спосіб)</i></p> <p>Інформація про обов'язкові та вибіркові ОК представлена у формі робочих програм, усі документи представлені на веб-сайті у вільному доступі. Для покращення робочих програм рекомендовано переглянути форму подачі РН, адже у більшості програм він займає третину обсягу всієї РПНД, у той час як цей перелік міг би відображати 3-4 базові пункти того, що здобувач отримає при вивченні курсу (із апеляцією до відповідних компетентностей та ПРН із матриці відповідності). Приєднуємось до думки ЕГ в тому, що РПНД деяких ОК не дозволяють скласти уявлення про її зміст, адже вони надмірно стислі в описі змісту ОК. За ними неможливо диференціювати тематику аудиторної (лекції, практичні, семінари) та самостійної роботи. Крім того, доцільно наводити рекомендовану літературу не лише загальним списком, але й співвідносити джерела з відповідними темами ОК.</p> <p><i>4.4 Педагогічні, науково-педагогічні, наукові працівники (далі - викладачі) оновлюють зміст освіти на основі наукових досягнень і сучасних практик у відповідній галузі.</i></p> <p>Переліки рекомендованої літератури у деяких РПНД потребують оновлення, зокрема, включення до переліку рекомендованих джерел літератури останніх декількох років.</p> <p>Рекомендації з подальшого удосконалення освітньої програми:</p> <p>1. Переглянути та вдосконалити робочі програми навчальних дисциплін в аспектах подачі РН, рекомендованої літератури, завдань та критеріїв їх оцінювання тощо.</p> <p>2. Осучаснити переліки літератури у РПНД.</p>	<p>рекомендаціями відомого експерта і одного із співтворців нормативної бази Європейського простору вищої освіти Стівена Адама. Деталізація (порівняно з програмними) результатів навчання за освітніми компонентами є неодмінною складовою всіх вивчених нами при прийнятті рішення матеріалів, і саме це дозволяє чітко пояснити здобувачам принцип формування оцінки за дисципліну. Просимо зняти рекомендацію щодо перегляду робочих програм навчальних дисциплін <i>«в аспектах подачі РН, рекомендованої літератури, завдань та критеріїв їх оцінювання тощо»</i></p> <p>З рекомендацією щодо осучаснення списків літератури у РПНД погоджуємося частково, оскільки у викладанні певних дисциплін більшу вагу мають роботи «класиків», і рекомендація збільшення частки сучасних джерел, які є менш релевантними специфіці дисципліни, при зменшенні частки класичних джерел може бути не на користь ефективності опанування дисципліни</p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
<p>висвітлення змісту ОК у тематичному плані занять робочої програми.</p> <p>Рівень відповідності Критерію 4: Рівень В</p>	<p>відповідності до принципів академічної свободи, викладачі мають можливість самостійно формувати РП всіх освітніх компонентів (навчальних дисциплін обов'язкового і вибіркового блоків) та обирати методи й форми роботи у відповідності до власної концепції викладання. Відповідну норму закріплено в Статуті КНУТШ (http://univ.kiev.ua/pdfs/statut/statut-22-02-17.pdf). Також викладачі мають право обирати та рекомендувати джерела, які вважають більш релевантними концепції та підходам до викладання.</p> <p>2. Кожна РП певною мірою відображає індивідуальний професійний стиль викладача. Викладачі, схильні до жорсткого слідування розробленим орієнтирам у викладанні дисциплін, розробляють більш докладні і деталізовані РП. Викладачі ж, які надають перевагу гнучкій організації роботи із врахуванням актуальних освітніх потреб здобувачів, у РП визначають лише головні тематичні орієнтири, а другорядні тематичні аспекти визначають безпосередньо у роботі. Тому РП можуть різнитися за рівнем деталізації тематичного плану. РП навчальних дисциплін ОП відповідають вимогам, сформульованим у нормативних документах КНУТШ.</p>	<p>Рівень відповідності Критерію 4: Рівень В</p>	
<p>Загальний аналіз щодо Критерію 5. Контрольні заходи, оцінювання здобувачів вищої освіти та академічна доброчесність</p>		<p>Обґрунтування ГЕР щодо Критерію 5. Контрольні заходи, оцінювання здобувачів вищої освіти та академічна доброчесність <i>5.1 Форми контрольних заходів та критерії оцінювання здобувачів вищої освіти є чіткими,</i></p>	<p>1) Докладне пояснення стосовно диференціації завдань для аудиторної та самостійної роботи надано у коментарі у відповіді на зауваження ЕГ. Додамо, що у РП ОК «Психологічні дослідження у</p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
<p>Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 5:</p> <p>1. Об'єктивність оцінювання забезпечується проведенням усіх екзаменів у письмовій формі та складом екзаменаційної комісії не менше, ніж із двох викладачів.</p> <p>2. У ЗВО імплементований чіткий механізм перевірки кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти задля протидії порушенням академічної доброчесності.</p> <p>3. Втіленню в освітній процес світових практик формування академічної доброчесності сприяє участь КНУТШ у проєкті «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» (Academic Integrity and Quality Initiative – Academic IQ) від Американської Ради з міжнародної освіти.</p> <p>Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 5:</p> <p>1. У більшості робочих програм ОК відсутні диференціація завдань для аудиторної та самостійної роботи, а також критерії їх оцінювання, що може ускладнювати розуміння здобувачами процесу оцінювання за певними видами робіт.</p> <p>2. Відсутність у переліку ОК ОП атестаційного іспиту</p> <p>Рекомендації ЕГ:</p> <p>1. Диференціювати в робочих програмах завдання для аудиторної та самостійної роботи, а також</p>	<p>1. РП навчальних дисциплін у відповідності до рішення Вченої ради КНУТШ від 30 червня 2017 року містять теми лекційних, семінарських, практичних занять, а також теми, винесені на самостійне вивчення. Однак самостійна робота може складатися не лише з тем, винесених на самостійне вивчення, але й із самостійного освоєння певних розділів чи аспектів теми, яка внесена до опису пункту «Структура навчальної дисципліни. Тематичний план занять». У таких випадках ці аспекти охоплюються вже зазначеною у тематичному плані занять темою наприклад, семінарського чи практичного заняття. Крім того, зміст самостійної роботи студентів може бути зміненим викладачем відповідно до особливостей конкретної академічної групи, рівня її актуальних досягнень тощо. Тому фіксація конкретних видів та тематики самостійної роботи у РП часто є декларативною, фактично ж викладачі підбирають теми завдань для самостійної роботи у залежності від актуальних освітніх потреб здобувачів.</p> <p>2. Відсутність у переліку ОК атестаційного іспиту ЗВО не є помилкою - атестаційний іспит не ОК, він не формує власних результатів навчання. Атестаційний іспит є засобом перевірки досягнення ПРН</p>	<p>зрозумілими, дають можливість встановити досягнення здобувачем вищої освіти результатів навчання для окремого освітнього компонента та/або освітньої програми в цілому, а також оприлюднюються заздалегідь</p> <p>У РПН наявний перелік видів завдань, за виконання яких здобувач може отримати визначену кількість балів. Водночас, ЕГ зазначає, що у більшості робочих програм (наприклад, "Психологічне дослідження у інтернет-середовищі") відсутня диференціація завдань для аудиторної та самостійної роботи, а також критеріїв їх оцінювання.</p> <p>5.2 Форми атестації здобувачів вищої освіти відповідають вимогам стандарту вищої освіти (за наявності).</p> <p>Підсумкова атестація (атестаційний іспит і кваліфікаційна робота) не охоплюють усіх РН, визначених освітньою програмою, що суперечить вимогам стандарту вищої освіти.</p> <p>Програма атестаційного іспиту (https://psy.knu.ua/study/e-programs#128-208-07-atestatsiinyi-ispit) потребує коригування.</p> <p>Критичним зауваженням є те, що до програми іспиту входять вибіркові дисципліни з обох блоків. Це ставить вибір здобувачем дисциплін в залежність від програми іспиту, на погляд ГЕР фактично унеможливує анонсований ЗВО вибір ОК з інших ОП.</p> <p>5.4 У закладі вищої освіти визначено чіткі та зрозумілі політику, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності, яких послідовно дотримуються всі учасники освітнього процесу під час реалізації освітньої програми. Заклад вищої освіти популяризує академічну доброчесність (насамперед через імплементацію цієї політики у внутрішню культуру якості) та використовує відповідні технологічні рішення як інструменти протидії</p>	<p>інтернет-середовищі» оцінка виконання письмового завдання і є оцінкою самостійної роботи здобувача.</p> <p>2) Підсумкова атестація (Атестаційний іспит і кваліфікаційна робота) ОХОПЛЮЮТЬ усі РН, визначені освітньою програмою.</p> <p>Незрозуміло, на яких підставах ГЕР зроблено протилежний висновок. У п. 3 опису ОП ніде немає інформації про те, що перевіряються лише окремі РН: http://surl.li/buleh</p> <p>3) Щодо зауваження щодо граничного відсотка запозичень як основи для прийняття рішення про дотримання/недотримання академічної доброчесності здобувачами явно ми маємо справу з непорозумінням. Виявлення відсотка запозичень є однією з формальних процедур, які дозволяють уникнути явних випадків недоброчесності.</p> <p>Просимо уважно прочитати норму нашого Положення – при перевищенні граничного відсотку текстових збігів робота далі просто не розглядається. Якщо ж відсоток текстових збігів менший, то всі випадки текстових збігів вивчаються і аналізуються на предмет того – чи є вони плагіатом, чи навпаки – коректним запозиченням.</p> <p>Висновки з цього приводу подаються на засідання екзаменаційної комісії, головою якої є зовнішній, незалежний експерт, яка й приймає остаточне рішення.</p> <p>Хоча цією процедурою не обмежується оцінка академічної доброчесності. Науковий керівник і рецензент оцінюють роботу також на предмет фальсифікації і фабрикації, тощо. Це, у тому числі</p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
<p>зазначати критерії їх оцінювання. 2. Здійснити технічні правки ОП в аспекті внесення до переліку ОК “втраченого” атестаційного екзамену.</p> <p>Рівень відповідності Критерію 5: Рівень В</p>	<p>сформованих освітніми компонентами ОП. Атестаційний іспит, який не є окремим ОК, внесений до навчального плану окремо для забезпечення процесів планування.</p>	<p><i>порушенням академічної доброчесності</i> У Положенні про систему виявлення та запобігання академічному плагіату у КНУТШ, п.1.4.4-1.4.5, наведені визначення та приклади порушення академічної доброчесності, яка трактується як наявність текстових запозичень без вказівки правдивого авторства, незалежно від обсягу таких запозичень. Водночас, у п.4.2 Положення зазначено, що «Вчена рада факультету/інституту визначає граничний відсоток текстових збігів, відповідно до якого науковий керівник має право подавати обґрунтування екзаменаційній комісії щодо відсутності плагіату і можливості затвердження позитивного експертного висновку». Звертаємо увагу ЗВО, що, відповідно до листа МОН №1/9-263 від 20.05.2020 р. «До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності», в аналітичній записці (абзац 3) зазначено: «...академічний плагіат не зводиться до текстових збігів, а може стосуватися також некоректного запозичення фактів, гіпотез, числових даних, методик, ілюстрацій, формул, моделей, програмних кодів тощо... текстові збіги можуть бути як академічним плагіатом, так і коректними цитуваннями, загальновідомою інформацією, посиланнями на літературні джерела й т.п». То ж, для уникнення суперечностей у визначеннях, а також задля дотримання принципів нульової толерантності до порушень академічної доброчесності усіма учасниками освітнього процесу, рекомендовано відмовлятися від оцінювання відсотків текстових запозичень як критеріїв допуску до подальших етапів розгляду роботи, або користуватись таким оцінюванням як першим, але не вирішальним</p>	<p>відповідальність здобувачів і НПП, врегульовано Положенням про організацію освітнього процесу (7.1.9, 9.8, 9.7 тощо), Положенням про систему забезпечення якості освіти та освітнього процесу, Положенням про систему виявлення та запобігання академічному плагіату.</p> <p>4) Локальний репозитарій кваліфікаційних робіт в Університеті створено</p> <p>Таким чином, всі три рекомендації які містяться в проекті висновку слід визначити як внесені помилково: 1) причин для перегляду РПНД немає; 2) нормативна база Університету ВЖЕ забезпечує нульову толерантність до порушення академічної доброчесності здобувачами та НПП (див: http://univ.kiev.ua/pdfs/official/Organization-of-the-educational-process.pdf http://univ.kiev.ua/pdfs/official/Quality-assurance-system-of-education-and-educational-process.pdf http://senate.univ.kiev.ua/?p=1352) 3) Локальний (Університетський) репозитарій кваліфікаційних робіт здобувачів створено.</p> <p>З врахуванням викладеного вважаємо що підстав для зниження оцінки програми за даним критерієм нижче рівня В немає.</p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
		<p>етапом прийняття рішення в експертному висновку.</p> <p>ГЕР рекомендує розглянути можливості створення репозитарію кваліфікаційних робіт здобувачів, що не є вимогою, утім є доброю практикою для ЗВО та ОНП в контексті дотримання норм академічної доброчесності.</p> <p>Рекомендації з подальшого удосконалення освітньої програми:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Переглянути та оновити РПНД шляхом включення переліку завдань для аудиторної та самостійної роботи, а також критеріїв їх оцінювання. 2. Переглянути нормативну базу ЗВО щодо політики академічної доброчесності, забезпечивши нульову толерантність фактів її порушення здобувачами та НПП. 3. Розглянути можливість створення репозитарію кваліфікаційних робіт здобувачів ОНП. <p>Рівень відповідності Критерію 5: Рівень Е</p>	
<p>Загальний аналіз щодо Критерію 6. Людські ресурси</p> <p>Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 6:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Прозора процедура конкурсного відбору у ЗВО нівелює можливі ризики, пов'язані з проявами суб'єктивізму, при визначенні професіоналізму як НПП КНУТШ, так і претендентів на посаду з інших закладів, забезпечує їм рівні можливості для участі в конкурсі. 2. НПП, що викладають на ОП, мають значний практичний досвід у професійній сфері, а також досвід 		<p>Обґрунтування ГЕР щодо Критерію 6. Людські ресурси</p> <p><i>6.1 Академічна та/або професійна кваліфікація викладачів, задіяних до реалізації освітньої програми, забезпечує досягнення визначених відповідною програмою цілей та програмних результатів навчання.</i></p> <p>Викладання на ОНП здійснюється 1 доктором наук та 14 кандидатами наук, які повною мірою відповідають ОК, що ними розроблюються.</p> <p><i>6.4 Заклад вищої освіти залучає до аудиторних занять професіоналів-практиків, експертів галузі, представників роботодавців</i></p> <p>ГЕР вважає цей аспект діяльності ОНП багатогранним та таким, що має взірцевий</p>	<p>Уточнюємо, що викладання на ОНП здійснюється 3 докторами наук (Крупельницька Л.Ф., Зими І.Г, Мілютіна К.Л.) і 17 кандидатами наук та докторами філософії.</p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
<p>міжнародних стажувань, дотичних за тематикою до змісту ОП.</p> <p>3. НПП при організації та реалізації освітнього процесу орієнтуються на провідний міжнародний досвід. На ОП працюють НПП, які залучаються до викладання у європейських вишах.</p> <p>4. В освітньому процесі за ОП беруть участь закордонні представники академічної спільноти та практики.</p> <p>5. У ЗВО реалізуються різноманітні програми підвищення кваліфікації та професійної майстерності НПП. Програми підвищення кваліфікації є диференційованими залежно від досвіду та професійних обов'язків НПП (для молодих фахівців, гарантів ОП тощо).</p> <p>Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 6: ЕГ не зафіксувала слабких сторін за Критерієм 6.</p> <p>Рівень відповідності Критерію 6: Рівень А</p>		<p>характер. ЗВО на системній основі залучає професіоналів-практиків, представників роботодавців до аудиторних занять, що засвідчено ЕГ під час проведення фокус-груп.</p> <p><i>6.5 Зклад вищої освіти сприяє професійному розвитку викладачів через власні програми або у співпраці з іншими організаціями</i></p> <p>НПП систематично проходять стажування як у межах України, так і в закордонних ЗВО. Наявність системи власних програм професійного розвитку викладачів та практична залученість до участі в них НПП ОНП «Клінічна психологія з основами психотерапії» також можуть розглядатись як взірцеві практики</p> <p>Рівень відповідності Критерію 6: Рівень А</p>	
<p>Загальний аналіз щодо Критерію 7. Освітнє середовище та матеріальні ресурси</p> <p>Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 7:</p> <p>1. ЗВО має потужне матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення, використання якого</p>		<p>Обґрунтування ГЕР щодо Критерію 7. Освітнє середовище та матеріальні ресурси</p> <p><i>7.1 Фінансові та матеріально-технічні ресурси (бібліотека, інша інфраструктура, обладнання тощо), а також навчально-методичне забезпечення освітньої програми гарантують досягнення визначених освітньою програмою цілей та програмних результатів</i></p>	

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
<p>працює на досягнення ПРН на ОП "Клінічна психологія з основами психотерапії".</p> <p>2. Психологічна служба КНУТШ надає підтримку здобувачам вищої освіти через такі сервіси, як "Helper Hub", "Допомога онлайн ПС КНУТШ", чат зв'язку з психологом тощо, які працюють цілодобово фактично в режимі онлайн.</p> <p>Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 7:</p> <p>1. Здобувачі мало поінформовані про можливості свого працевлаштування.</p> <p>2. Особисті електронні кабінети студентів (Triton Student) містять інформацію, яка не оновлювалася (план навчального процесу тощо).</p> <p>Рекомендації ЕГ:</p> <p>1. Сприяти залученню здобувачів до участі у заходах, орієнтованих на подальше працевлаштування: зустрічі з роботодавцями, ярмарок вакансій, майстер-класи тощо.</p> <p>2. Регулярно оновлювати інформацію в особистих електронних кабінетах студентів щодо ОП "Клінічна психологія з основами психотерапії".</p> <p>Рівень відповідності Критерію 7: Рівень В</p>	<p>1. Здобувачі освіти в межах ОП поінформовані про можливості свого працевлаштування, по-перше, на рівні етапу, що передуює вступній кампанії, як-то Дні відкритих дверей, КНУ Експо тощо, по-друге, під час навчання вони залучені до науково-практичних конференцій, круглих столів, майстер-класів тощо, у яких беруть участь практики відповідної галузі, по-третє, під час проходження виробничої практики вони складають уявлення про можливі майбутні місця для працевлаштування безпосередньо на цих місцях. Звісно, вибір місця роботи є відповідальним і часто нелегким, і не всі здобувачі освіти на 1 чи на початку</p>	<p><i>навчання</i></p> <p>Наведені у звіті ЕГ дані про матеріально-технічні ресурси, які використовуються на ОНП, свідчать про їх потужність та відповідність передбаченим програмним результатам навчання. Серед іншого, як взірцевою стороною є діяльність лабораторій, які містять: аномалоскоп, периметр, адаптер АДМ, психонейрохронометр, тонометр, поліграф, комп'ютерний електроенцефалограф, кольоротест, аудіометр, метроном, пульсооксиметр та комп'ютери з сучасним програмним забезпеченням.</p> <p>Рівень відповідності Критерію 7: Рівень А</p>	

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
	<p>2 року навчання (коли проводилося їх опитування) вже зробили цей вибір. Хоча значна частина здобувачів на 2 році навчання за ОП вже є працевлаштованою та суміщає роботу за фахом із навчанням, інша ж частина продовжує свій вибір.</p> <p>2. Актуальна інформація в особистих електронних кабінетах студентів оновлюється. Саме тому студенти через свої особисті електронні кабінети за необхідності самі генерують академічні довідки на основі даних, які містяться в програмі Triton Student. Під час сесії отримані бали оновлюються безпосередньо після іспиту чи заліку. У той же час, програма містить архівні документи, доступ до яких має студент.</p>		
<p>Загальний аналіз щодо Критерію 8. Внутрішнє забезпечення якості освітньої програми</p> <p>Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 8: Опитування здобувачів, НПП та роботодавців забезпечується окремим підрозділом – Лабораторією соціологічних та освітніх досліджень. Представники студентського самоврядування залучаються до узгодження питань анкети, за якою проводиться опитування.</p> <p>Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 8: 1. Несвоечасність перегляду ОП відповідно до Стандарту вищої</p>		<p>Обґрунтування ГЕР щодо Критерію 8. Внутрішнє забезпечення якості освітньої програми <i>8.1 Заклад вищої освіти послідовно дотримується визначених ним процедур розроблення, затвердження, моніторингу та періодичного перегляду освітньої програми</i> Зі звіту ЕГ: «Незважаючи на те, що Стандарт вищої освіти за відповідною спеціальністю та рівнем вищої освіти було затверджено наказом МОН України за № 564 від 24.04.2019 р., ОП, що проходить акредитацію, була переглянута відповідно до Стандарту та введена в дію наказом ректора № 217-32 від 7.04.2021 р. Гарант ОП та адміністрація ЗВО пояснили несвоечасний перегляд ОП великою завантаженістю». ГЕР звертає увагу представників ЗВО, що такий аргумент недостатній, адже відповідність стандарту є першою умовою існування акредитованої ОП. Рекомендації з подальшого удосконалення</p>	<p>Адміністрація ЗВО не вважала і не вважає завантаженість НПП підставою для затримки із врахуванням вимог стандарту. Затверджена у 2021 році редакція програми була розроблена у 2020 році на вимогу сектору моніторингу якості освіти НМЦ.</p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
<p>освіти за спеціальністю 053 Психологія для другого (магістерського) рівня вищої освіти</p> <p>2. Відсутність централізованого досвіду збирання інформації про випускників ОП.</p> <p>3. Технічні та змістовні недоліки ОП, пропущені системою забезпечення якості освіти.</p> <p>Рекомендації ЕГ:</p> <p>1. Врегулювати на рівні ЗВО процедури і механізму перевірки та внесення змін до ОП.</p> <p>2. Запровадити практику централізованого збирання інформації про випускників ОП. Розміщувати на сайті факультету інформацію про відомих випускників підрозділу (у тому числі випускників ОП, що акредитується).</p> <p>3. Виправити технічні та змістовні недоліки ОП, пропущені системою забезпечення якості освіти.</p> <p>Рівень відповідності Критерію 8: Рівень В</p>	<p>1. ОП була введена в дію Наказом ректора 17 грудня 2018 року. На час офіційного введення ОП в дію Стандарту вищої освіти за спеціальністю 053 для другого (магістерського) рівня вищої освіти ще не було, проте існував Проект Стандарту, на основі якого й визначалися ПР та загальні й спеціальні компетентності, що мають формуватися ОП, тощо. Процедура оновлення та перегляду ОП спочатку була врегульована наказом ректора "Про затвердження Тимчасового порядку розгляду пропозицій щодо внесення змін до описів ступеневих освітніх програм" від 08.07.2019 року за №601-32. (https://bit.ly/3uWQe7M), а з 2020 року – Положенням про систему забезпечення якості освіти та освітнього процесу в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (https://knu.ua/pdfs/official/Quality-assurance-system-of-education-and-educational-process.pdf)</p> <p>2. В межах ОП відбувся лише один випуск здобувачів. Гарант ОП та випускова кафедра відслідковують інформацію про випускників та місця їх працевлаштування. Механізми централізованого збору інформації про випускників ОП наразі відпрацьовуються. По мірі збільшення кількості випускників ОП, інформацію про найбільш</p>	<p>освітньої програми:</p> <p>1. Переглянути та оновити ОНП із врахуванням пропозицій стейкхолдерів і роботодавців.</p> <p>2. Проводити моніторинг якості освітнього процесу на постійній основі та інформувати здобувачів освіти, стейкхолдерів і роботодавців щодо отриманих результатів.</p> <p>Рівень відповідності Критерію 8: Рівень В</p>	

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
	<p>визначних із них буде відображено на сайті факультету психології.</p> <p>3. Певні технічні недоліки опису ОП визнаємо, вони були пропущені третім рівнем системи забезпечення якості (рівень фахових оцінок здійснюваний на факультеті). Факультетом психології будуть внесені необхідні корективи в роботу факультетської НМК і вченої ради факультету.</p>		
<p>Загальний аналіз щодо Критерію 9. Прозорість та публічність</p> <p>Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 9: У КНУТШ діє "Положення про гаранта освітньої програми в КНУТШ", яким регламентована процедура призначення гаранта ОП, його права та обов'язки, а також особливості взаємодії із завідувачами кафедр та керівниками структурних підрозділів.</p> <p>Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 9: 1. Проект ОП "Клінічна психологія з основами психотерапії" представлено на сайті факультету психології КНУТШ без визначеного конкретного способу надання зворотного зв'язку. 2. Несвоєчасність розміщення проектів ОП для обговорення на сайті факультету. Рекомендації ЕГ:</p>	<p>1.Способи надання зворотного зв'язку щодо розміщених на сайті Проектів ОП варіюють у залежності від можливостей впливу на вмотивованість</p>	<p>Обґрунтування ГЕР щодо Критерію 9. Прозорість та публічність <i>9.2 Заклад вищої освіти не пізніше ніж за місяць до затвердження освітньої програми або змін до неї оприлюднює на своєму офіційному вебсайті відповідний проект із метою отримання зауважень та пропозицій заінтересованих сторін</i> Погоджуємось із зауваженням ЕГ: на сайті представлені проекти ОП, утім незрозуміло, у який спосіб стейкхолдери можуть надсилати свої пропозиції та зауваження до них. Крім того, ЕГ вказує на неспівпадіння дат публікації проектів та їх фактичних термінів обговорення (що ЗВО аргументує технічними роботами по веб-сайту, що ГЕР не має змоги верифікувати). <i>9.3 Заклад вищої освіти своєчасно оприлюднює на своєму офіційному вебсайті точну та достовірну інформацію про освітню програму (включаючи її цілі, очікувані результати навчання та компоненти) в обсязі, достатньому для інформування відповідних заінтересованих сторін та суспільства</i> На офіційному сайті ЗВО відсутні результати опитувань здобувачів та інших зацікавлених сторін щодо зауважень та пропозицій до проекту ОП.</p>	<p>У відповідь на зауваження щодо способів надання зворотного зв'язку надано у коментарі у відповіді ЕГ: Способи надання зворотного зв'язку щодо розміщених на сайті Проектів ОП варіюють у залежності від можливостей впливу на вмотивованість стейкхолдерів, від яких можуть надійти відгуки. Досвід отримання відгуків за ОП «Клінічна психологія з основами психотерапії» показав дієвість прямих контактів з роботодавцями, студентами, внутрішніми стейкхолдерами тощо. Хоча ми не відхиляємо можливостей удосконалення системи зворотного зв'язку та вдячні експертам за рекомендації. Тим не менш, висловлюємо вдячність за висловлену рекомендацію додаткового зазначення способу надсилання пропозицій та зауважень стейкхолдерам. Ми її врахуємо. Зауваження і пропозиції до проектів ОП розміщені на офіційному сайті факультету (в Університеті одночасно реалізується понад 700 програм і розміщення цієї</p>

Звіт ЕГ	Відповідь КНУТШ	Проект експертного висновку ГЕР	Коментар КНУТШ
<p>1. Унормувати спосіб (електронна пошта, гугл-анкета) надання стейкхолдерами своїх пропозицій та зауважень до проекту ОП, технічно забезпечити його реалізацію.</p> <p>2. Дотримуватися процедури та термінів винесення проекту ОП на громадське обговорення шляхом розміщення на сайті закладу.</p> <p>Рівень відповідності Критерію 9: Рівень В</p>	<p>стейкхолдерів, від яких можуть надійти відгуки. Досвід отримання відгуків за ОП «Клінічна психологія з основами психотерапії» показав дієвість прямих контактів з роботодавцями, студентами, внутрішніми стейкхолдерами тощо. Хоча ми не відхиляємо можливостей удосконалення системи зворотного зв'язку та вдячні експертам за рекомендації.</p> <p>2. Проекти ОП розміщувались на сайті своєчасно, хоча у зв'язку з оновленням сайту факультету психології, яке триває вже понад рік, та перенесенням відомостей стосовно ОП у нові розділи, дати останніх розміщень не відбивають ті дати, коли Проекти вперше розміщувались на сайті.</p>	<p>Рекомендації з подальшого удосконалення освітньої програми:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Відобразити на веб-сайті форму для збору відгуків про ОНП від стейкхолдерів роботодавців. 2. Оприлюднювати результати анкетувань та пропозицій стейкхолдерів на офіційному сайті ЗВО. 3. Вчасно оприлюднювати інформацію про появу нового проекту ОНП, забезпечити можливість отримувати відгуки на нього від стейкхолдерів. <p>Рівень відповідності Критерію 9: Рівень В</p>	<p>інформації на сайті університету недоцільне з технічних причин): вони містяться у відгуках, які надходили від стейкхолдерів: https://psy.knu.ua/study/e-programs#128-228-09-vidhuky-steikkholderiv</p> <p>Водночас, згідно з практикою державних інституцій України та провідних університетів світу, після завершення обговорення і проект, і зауваження, і пропозиції знімаються із сайту – це є нормальною практикою, яка повністю відповідає чинному законодавству. Застарілу інформацію необхідно вилучати із веб-сторінки, і таке вилучення жодним чином не впливає на якість програми).</p>